

Dr. Bátki Pál:

A kiadatás egyes kérdései, különös tekintettel az emberi jogokra

Tendenciák és kihívások a kiadatási jog területén

A globalizáció, a bűnözés nemzetközivé válása anyagi jogi szempontból a különböző nemzetközi büntetőjogi egyezmények megkötését eredményezte. Ezek elsősorban arról rendelkeznek, hogy a részes államok mindegyike büntetőjogi úton is üldözni köteles egyes társadalomra vagy a nemzetközi közösségre különösen veszélyes magatartásokat.

A nemzetközi bűnözés valamint a határok átjárhatósága azonban eljárási szempontból a kiadatás jogintézménye terén is jelentős változásokat eredményeztek, olyannyira hogy bizonyos államok között már nem is a hagyományos értelemben vett kiadatás, hanem átadási eljárás zajlik.

Ez a cikk be kívánja mutatni a kiadatási jog egyes intézményeit, a kiadatási jog változásainak bizonyos tendenciáit, valamint fel kívánja hívni a figyelmet arra, hogy a változó világban és jogi környezetben mire kell figyelni annak érdekében, hogy az emberi jogok se szenvedjenek csorbát a kiadatási jog “automatizálási” folyamata során.

A kiadatási jog forrásai

A kiadatással kapcsolatos joganyag a XIX. század végétől alakult ki. Ekkor kötötték az államok az első kétoldalú kiadatási egyezményeket. Ezt megelőzően is létezett természetesen kiadatás, azonban ez nem normatív jogi keretek között, hanem egyfajta szokásjogként létezett.

A kétoldalú kiadatási egyezményeket azóta - mondhatjuk talán, hogy a globalizáció hatásaként - felváltották a többoldalú, (multilaterális) kiadatási egyezmények. A kiadatási jogban azonban kiadatási egyezmények jelentősége nem abszolút. Sok állam ugyan mind a mai napig csak egyezmény alapján teljesíthet kiadatási kérelmeket (pl. USA, Brazília), ugyanakkor egyre több állam (köztük Magyarország is) nem csak egyezmény, hanem viszonyossági gyakorlat alapján is megteheti ezt.

A többoldalú nemzetközi egyezményeket tekintve Magyarország szempontjából a Párizsban, 1957. december 13-án kelt európai (Európa Tanácsi) kiadatási egyezmény bír kiemelkedő jelentőséggel, amelyet kiegészítő jegyzőkönyveivel az 1994. évi XVIII. törvény kihirdetett ki. A kiadatási egyezményeken két- vagy többoldalú egyezményeken kívül számos olyan tematikus egyezmény létezik, amik rendelkeznek kiadatási kérdésekről.

Az ENSZ kínzás elleni egyezményétől a gépeltérítésekről szóló hágai egyezményen át humanitárius jogokat szabályzó genfi egyezményekig bezárólag számos egyezmény tartalmazza az 'aut dedere aut judicare' (add ki vagy bíráld el) szabályát. Ez az elv azonban a kiadatási jogban nem vált az államok általános kötelezettségévé, csak bizonyos bűncselekmények tekintetében áll fenn.

A kiadatásról szóló egyezmények lehetnek akár egymással ellentétesek is. Ezzel kapcsolatban például a fent említett Európa Tanácsi egyezmény úgy rendelkezik, hogy hatálya bármilyen kétoldalú egyezményét megelőzi. Más esetben a nemzetközi egyezményekről szóló bécsi egyezmény azon szabálya alkalmazandó, mely szerint a későbbi egyezmény hatálya megelőzi az időben korábbi.

Fontos azonban leszögezni, hogy a kiadatási egyezmények és az emberi jogi tárgyú egyezmények, nemzetközi dokumentumok esetleges konfliktusára nem az időbeliség elve az irányadó. Ebben az esetben ugyanis más a szabályozás tárgya. A nemzetközi emberi jogi normák a nemzetközi ius cogens részét képezik, ami azzal a következménnyel jár, hogy az ezzel ellentétes jogi normák érvénytelenek. Ez levezethető az ENSZ Alapokmárból, mely 55. és 56. cikke szerint az emberi jogok tiszteletben tartandó. De alátámasztja ezt az Alapokmány 103. cikke, mely szerint az alapokmány valamint más nemzetközi jogi kötelezettség ellentéte esetén az alapokmány alkalmazandó. Sommásan tehát megállapíthatjuk, hogy nincs olyan kiadatási egyezmény, amely az emberi jogok rovására lenne alkalmazható.

A kiadatási eljárás

A kiadatás eljárási kérdéseit a nemzetközi egyezmények nem szabályozzák. Minden állam belső joga határozza meg, hogy a kiadatás hogyan zajlik, akár kiadatás kéréséről, akár annak teljesítéséről van szó.

Általánosságban elmondható, hogy a legáltalánosabb az a rendszer, ami Magyarországon is érvényesül. E szerint a kiadatási kérelmeket az igazságügy-miniszter fogadja. Ezt követően kétszintű bírósági eljárás dönti el a bíróság, hogy fennállnak-e a kiadatás jogi feltételei, valamint dönt természetesen olyan kérdésekről, mint a kiadatási letartóztatás, vagy bűnügyi felügyelet alkalmazása.

Ha a bíróság azt állapítja meg végül, hogy nem állnak fenn a kiadatás jogi feltételei, akkor az igazságügy-miniszter erre hivatkozással köteles megtagadni a kiadatás teljesítését. Ha viszont fennállnak a feltételei, akkor az igazságügy-miniszternek szabad keze van, hogy döntsön a kiadatás teljesítéséről vagy megtagadásáról. Mivel ez egy politikai döntés, ez ellen fellebbezésnek nincs helye, és ennek megfelelően indokolt határozat sem születik.

Ettől jelentősen eltér az európai elfogatóparancsok teljesítésére irányuló eljárás. A leglényegesebb különbség a politikai, tehát miniszteriális szint kiiktatása. Ebben az eljárásban a minisztérium csak fogadja és továbbítja az elfogatóparancsokat, döntési joga nincs, minden lényeges kérdésről az igazságügyi hatóságok, Magyarországon a bíróság dönt.

Létezik a kiadatásnak egy kevésbé formalizált változata, ez az egyszerűsített kiadatás. Európában ez 1995-től működött egészen az európai elfogatóparancs 2004-es bevezetéséig. Ennek lényege az volt, hogy bizonyos esetekben a terheltnek is érdekében áll mielőbbi kiadatása (például azért mert így nem kell egy idegen ország börtönében sýnylődni, anélkül, hogy érdemben védekezhetne) Ilyen esetben, tehát ha a terhelt hozzájárul, úgy a kiadatása már a formális kiadatási kérelem megérkezése előtt teljesíthető.

Angolszász és kontinentális hagyomány

Mint minden jogterület esetén, a kiadatási jogban is eltér az angolszász illetve a kontinentális hagyomány. A kontinentális jogrendszerekben hagyományosan megszökött, hogy nem adják ki saját állampolgárukat. Ez a hagyomány ugyanakkor napjainkban jelentősen halványul. Magyarország esetében például 2017. január 1-től lehetséges bizonyos feltételekkel magyar állampolgár kiadatása.

Az angolszász jogrendszerben pedig az is egy sajátos hagyomány, hogy valamilyen szinten lefolytatható bizonyítási eljárás abban a tekintetben, hogy valamilyen szinten megalapozott-e a kiadatási kérelem. Az a kontinentális jogtól idegen, a kontinentális jogrendszerben lényegében a kiadatást kérő állam által megadott tényállást került vizsgálat alá, függetlenül attól, hogy milyen bizonyítékok vannak annak alátámasztására.

Kiadatási bűncselekmények

A kezdeti időkben a kiadatási egyezmények tartalmaztak egy felsorolást, katalógust, hogy milyen bűncselekmények esetén kerülhet sor kiadásra. Ez a rendszer már elavult. Manapság az államok általában a büntetési tételhez kapcsolják a kiadatási bűncselekmény fogalmát. A magyar jogban büntetőeljárás lefolytatása céljából akkor van helye kiadatásnak, ha az a cselekmény, amely miatt a kiadatást kérik, mind a magyar törvény, mind a megkereső állam törvénye szerint legalább egy évi szabadságvesztéssel büntetendő; szabadságvesztés büntetés vagy szabadságelvonással járó intézkedés végrehajtása céljából pedig akkor, ha a kiszabott szabadságvesztés vagy az alkalmazott intézkedés még végrehajtható része a hat hónapot meghaladja. Megállapítható, hogy ebbe a kategóriába a bűncselekmények döntő hányada beletartozik.

Manapság inkább egy negatív meghatározás figyelhető meg, tehát az van szabályozva, hogy milyen cselekmények esetében nincs helye kiadatásnak. Ezek a bűncselekmények

jellemzően a politikai és a katonai bűncselekmények, szemben az ún. köztörvényes bűncselekményekkel.

Kettős büntetendőség és specialitás

A kettős büntetendőség elve azt jelenti, hogy a kiadatás akkor teljesíthető, ha a cselekmény mind a kiadatást kérő, mind a megkeresett állam joga szerint bűncselekmény. A specialitás elve pedig azt szabályozza, hogy a kiadott személy a kiadatást kérő államban csak a kiadatási kérelemben szereplő bűncselekmény miatt vonható felelősségre illetve harmadik országnak nem adható ki, bizonyos kivételekkel. Ilyen kivétel, ha a terhelt szabadulását követően egy bizonyos ideig (a magyar jog szerint negyvenöt napig) nem hagyja el a kiadatást kérő állam területét, vagy oda később visszatér.

Mind a kettős büntetendőség, mind a specialitás elve háttérbe szorulóban van. Az EU tagállamok között működő európai elfogatóparancs az ún. katalogizált bűncselekmények esetében nem teszi lehetővé a kettős büntetendőség alkalmazását, márpedig a ezek listája, "katalógusa" a bűncselekmények nagy részét lefedi. A specialitás jogáról pedig a terhelt lemondhat. Kérdés persze, hogy miért tenné, hiszen ez részére semmi előnnyel nem jár.

Megtagadási okok általában

Egy védő számára természetesen a kiadatás megtagadásának lehetséges okai azok amik figyelmének fókuszába kerülnek. A kiadatás megtagadásának okai lehetnek olyanok, amik a bűncselekményben, a kilátásba helyezett büntetésben vagy a kiadatás alanyának személyében rejlenek.

Politikai bűncselekmények

Korábban már említést nyert, hogy a kiadatás megtagadható, sőt nem is teljesíthető, ha politikai bűncselekményre vonatkozik. Ezt a szabályt a liberalizmus szelleme ihlette, annak érdekében, hogy védve legyenek a politikai üldözéstől azok, akik egy országban a zsarnokság ellen küzdenek. Szembe ötlő, hogy bár a fenti említett a kiadatásról szóló Párizsi ET Egyezmény, sőt a nemzetközi bűnügyi jogsegélyről szóló 1996. évi XXXVIII. törvény (Nbjtv.) is a "politikai bűncselekmény" fogalmát használja, a magyar jogban nincs meghatározva, hogy mi a politikai bűncselekmény. Ennek hiányában megkockáztathatjuk, hogy a politikai bűncselekmény fogalmán a Btk. XXIV. fejezetében foglalt állam elleni bűncselekmény értendők.

A politikai bűncselekményekre vonatkozó szabály alól kivételt képez az ún. attentat klauzula, mely szerint államfő elleni merényletet nem lehet politikai bűncselekménynek tekinteni, így az

nem képezi a kiadatás akadályát. Ezt egyes helyeken “belga klauzulának” is hívják, mivel 1856-ban egy belga törvénymódosítással vált lehetővé, hogy III. Napóleon francia császár elleni merénylet megkísérlői Belgiumba menekülésüket követően kiadhatóvá váltak.

Az Nbjtv. ezzel kapcsolatos generálklauzulája elég képlékeny. E szerint nem tekinthető politikai bűncselekménynek, ha annak elkövetésénél, figyelemmel az összes körülményre, így a bűncselekmény által elérni kívánt célra, a bűncselekmény indítékára, az elkövetés módjára, a felhasznált vagy kilátásba helyezett eszközökre, a bűncselekmény köztörvényi jellege túlnyomó a politikaihoz képest. Segít azonban eligazodni az a szabály, hogy a szándékos emberölés, illetve a szándékos emberölést is magában foglaló bűncselekmény köztörvényi jellege mindig túlnyomó a politikaihoz képest.

Diszkriminációs klauzula

Sokkal érdekesebb viszont az az elv, mely szerint a köztörvényes bűncselekmények is minősülhetnek kvázi politikai bűncselekményeknek, ha - a kiadatásról szóló ET egyezmény szerint - alapos okkal feltételezhető, hogy egy köztörvényi bűncselekmény miatt a kiadatási kérelmet azzal a céllal terjesztették elő, hogy egy személy ellen faja, vallása vagy nemzetisége, illetve politikai meggyőződése miatt büntetőeljárást folytassanak vagy büntetést szabjanak ki, vagy hogy e személy helyzete ezen okok bármelyike miatt súlyosabbá válik. Ez a szabály az ún. diszkriminációs klauzula. Tipikus példája az, amikor egy országban lezajlott politikai rezsimváltást követően az állami vállalatok, bankok korábbi vezetői ellen politikai megfontolásból büntetőeljárásokat indítanak gazdasági bűncselekmények miatt.

Érdekesség, hogy az EU tagállamok közötti kölcsönös bizalom nem akadályozta meg a jogalkotót, hogy az európai elfogatóparancsról szóló kerethatározat preambulumban is megfogalmazásra kerüljön ez az elv, számolva azzal, hogy még ezekben az államokban is megvalósulhat büntetőeljárásba bújtatott politikai üldöztetés.

Non inquiry

A diszkriminációs klauzula azonban ritkán kerül alkalmazásra. Az angolszász jogrendszerben a *non inquiry* elve szerint a bíróságok kifejezetten ódzkodnak egy másik állam jogrendszerének bírálatától. Ahogy korábban említésre került, az angolszász jogrendszerben hagyományosan csak kiadatási egyezmény alapján engedélyezhető a kiadatás. Ha pedig a két állam kiadatási egyezményt kötött, akkor nem más jelent, mint, hogy kölcsönösen megbíznak egymás jogrendszereiben, és ez feleslegessé teszi, hogy erről minden egyes kiadatási ügyben újra kelljen értékelni.

Saját állampolgárok kiadatása

A saját állampolgárok kiadatása szintén érdekes kérdés a megtagadási okok között. Ezt Magyarországon először az európai elfogatóparancs törte át, ez alapján vált először lehetővé, hogy magyar bíróság magyar állampolgárt adjon más államnak büntetőeljárás lefolytatása vagy büntetés végrehajtása érdekében.

Az európai elfogatóparancs másik jelentős újítása ugyanis az volt, hogy az igazságügy-miniszter döntési diszkrécióját megszüntette, és a kiadatásról (helyesebben az európai elfogatóparancs terminológiája szerint átadásról) szóló döntés teljes egészében a bíróság kezébe került.

A magyar állampolgárok kiadhatósága ma már harmadik országok tekintetében is lehetséges, azzal, a garanciával, hogy a kiadni kért személyt a büntetés végrehajtására vissza kell adni.

Ne bis in idem

A kiadatás teljesíthetőségének megtagadási oka a *ne bis in idem* elve. E szerint nem teljesíthető a kiadatás, ha a cselekmény már jogerősen elbírálásra került. Érdekesség, hogy az EU tagállamai viszonylatában érvényesülő elfogatóparancs szabályai ez esetben is jelentősen eltérnek a harmadik országok viszonylatában működő kiadatásétól.

Az európai elfogatóparancs megtagadásának oka fennáll ugyanis akkor ha egy *más tagállamban* a terhelt ellen az európai elfogatóparancs kibocsátásának alapjául szolgáló cselekmény miatt már olyan határozatot hoztak, amely a büntetőeljárás megindításának akadályát képezi, vagy amely alapján a büntetést már végrehajtották, annak végrehajtása folyamatban van, vagy a jogerős ítéletet hozó tagállam joga szerint az nem hajtható végre.

Ezzel szemben a kiadatásnak az Nbjt. szerint akkor nincs helye, ha magyar (azaz nem más tagállami) bíróság a kiadatás alapjául szolgáló cselekményt jogerősen elbírálta. Ennek a különbségnek az élet ugyanakkor elveszi az Európai Bíróság Petruhhin-ügyben hozott ítélete. [C-182/15. sz. ügy] E szerint ugyan az önmagában nem ütközik EU jogba az, hogy ha egy tagállam joga szerint saját állampolgárok nem adhatók ki harmadik országba, míg más EU tagállamok polgárai igen. Azonban mielőtt kiadnák más EU tagállam polgárát harmadik országnak, a megkeresett EU tagállam köteles felkínálni a kiadni kért személyt állampolgársága szerinti államnak, hogy kívának-e ellene EU elfogatóparancsot kibocsátani.

Elévülés és kegyelem

Az elévülés bekövetkezte szintén akadályát képezi a kiadatásnak. A kettős büntetendőség elve itt is érvényesül, úgy, hogy a megkeresett állam bírósága köteles vizsgálni azt, hogy akár a megkereső államban, akár megkeresett országban bekövetkezett-e az elévülés. Ebből az

okból a kiadatási kérelem szerves részét kell, hogy képezze az elévülésre vonatkozó jogszabályok, illetve adott esetben a bírói gyakorlat.

A Magyarország által előterjesztett kiadatási kérelmek, vagy európai elfogatóparancsok mindig tartalmazzák például az 1/2005. számú büntető jogegységi határozatra történő utalást, ami a belföldi körözést elrendelő elfogatóparancs kibocsátása után kiadott európai elfogatóparancs illetve nemzetközi elfogatóparancs megszakítja az elévülési időt. De a nemzetközi elfogatóparancs és az európai elfogatóparancs a kiadatás megszakításának szempontjából egy kalap alá esik, azaz, ha ezek kibocsátása külön időpontban történik, akkor a később kibocsátott már nem szakítja meg az elévülést.

A kiadatást meg kell tagadni akkor is, ha a kiadni kért személy büntethetőségét a kegyelem megszüntette vagy a vele szemben kiszabott büntetés végrehajtását a kegyelem kizárja.

Halálbüntetés és életfogytiglani szabadságvesztés

A gyakorlatban sokszor felmerülő megtagadási ok lehet az, ha a kiadni kért személlyel szemben halálbüntetés, vagy tényleges életfogytiglani büntetés lenne kiszabható. Ezek a megtagadási okok azonban kikerülhetők azzal, hogy a kiadatást kérő állam biztosítékot ad arra vonatkozóan, hogy ilyen büntetést nem fog kiszabni, vagy ha a bíróság ki is szabja, akkor az nem kerül végrehajtásra.

Ennek egy érdekes példája volt 1990-ben a porschés gyilkos esete, aki egy egész országot megrázó hidegvérű emberölést követően Franciaországba menekült, hogy belépjen az idegenlégióba, de ott a hatóságok elfogták.

A francia hatóságok azonban vonakodtak őt kiadni Magyarországnak, mivel fennállt annak a veszélye, hogy őt halálbüntetésre ítélik. Ezért biztosítékot kértek, amit a magyar igazságügy-miniszter természetesen nem tudott teljesíteni, hiszen nem volt abban a helyzetben, hogy befolyásolni tudja a független bíróság döntését.

Ebben a helyzetben az igazságügy-miniszter kezdeményezésére a köztársasági elnök bocsátott ki egy biztosítékot, arra vonatkozóan, hogy amennyiben a bíróság ki is szabná a halálbüntetést, ő kegyelmet fog adni. Így a kiadatás akadálya elhárult. A porschés gyilkost Magyarországon végül életfogytiglani szabadságvesztés-büntetésre ítélték. A biztosítékadás intézményére később még részletesen visszatérek.

Kínzás vagy embertelen bánásmód veszélye

A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény kihirdetéséről szóló ET egyezmény (Magyarországon kihirdette a 1988. évi 3. törvényerejű rendelet) 3. cikke rendelkezik úgy, hogy egyetlen részes állam sem köteles kiutasítani, hazatoloncolni vagy kiadni valakit egy másik olyan államnak, ahol nyomós okoknál fogva tartani lehet attól a veszélytől, hogy az illető személyt megkínózzák.

Annak eldöntésére, hogy fennállnak-e ilyen okok, az illetékes hatóságoknak figyelembe kell venniük az ügyre vonatkozó minden szempontot, ideértve az adott esetben azt is, hogy az érintett államban rendszeresen, súlyosan, nyilvánvalóan vagy tömeges méretekből megsértik az emberi jogokat. Tehát megállapítható, hogy ez is egy *non refoulement*-t kimondó szabály.

A kínzás és embertelen bánásmód tilalmát természetesen EJEE is kimondja, más emberi jogi egyezmények mellett. Ez a nemzetközi *jus cogens* része, ami azt eredményezi, hogy azon államok is a hatálya alá tartoznak, akik még nem tagjai az egyezménynek, valamint hogy semmilyen eltérést nem tűr, semmilyen körülmények pl. fegyveres konfliktus, vagy akár a az állam biztonságát veszélyeztető vészhelyzet esetén esetében sem, akár magatartást is tanúsít(ott) a terhelt. Még a terrorizmus elleni egyezmények is hangsúlyozzák, hogy azokat nem lehet úgy értelmezni, hogy kiadatási kötelezettsége lenne bármely államnak akkor, ha valaki kínzásnak vagy embertelen bánásmód veszélyének lenne kitéve

A kínzás vagy embertelen bánásmód veszélye esetén a kiadatási jogban, ugyanúgy, mint a halálbüntetés veszélyének esetén a kiadást teljesítő államnak megfelelő garanciát kell kapnia azzal kapcsolatban, hogy ezek a körülmények nem fognak felmerülni a kiadni kért személy esetében.

Mind a halálbüntetésnek, mind a kínzás és embertelen bánásmód kérdéskörében sarokkönek számít a Soering v. Egyesült Királyság (1989) ügy, ahol a halálbüntetés veszélyét és a "halálsoron" történő hosszú bizonytalan kínlódás veszélyét minősítette kiadást gátló tényezőnek ez Európai Emberi Jogi Bíróság.

Emberi jog generálklauzula

A halálbüntetésen és az életfogytiglani szabadságvesztés-büntetésen túl az Nbjt.v. generálklauzulaként rendelkezik az emberi jogok védelméről. A kiadás teljesítése ugyanis e szerint megfelelő garanciákhoz köthető, megfelelő a garanciavállalás hiánya esetén pedig megtagadható a teljesítést, ha feltételezhető, hogy a külföldön folyó eljárás, a várható büntetés vagy annak végrehajtása nincs összhangban az Alaptörvénynek, továbbá a nemzetközi jognak az emberi jogok védelmére vonatkozó rendelkezéseivel és alapelveivel.

Menekültek kiadása

A kiadatási jog és a menedékjog több módon kapcsolódik egymáshoz. Gyakran előfordul, hogy egy menekültként elismert személy kiadását kérik, vagy a kiadni kért személy azt követően terjeszt elő menedékjog iránti kérelmet, hogy értesül arról, hogy kiadását kérik.

Az sem ritka, hogy a kiadatási eljárás kapcsán kerülnek napfényre olyan körülmények, amik utólag befolyásolják a már korábban megszerzett menedékjogot, gondolva itt arra, hogy a menekültek helyzetéről szóló 1951-es genfi egyezmény 1F cikke szerint az egyezmény rendelkezései nem alkalmazhatók az olyan személyre, akiről alapos okkal feltételezhető, hogy különféle súlyos, nem politika bűncselekményeket követett el.

Mindenesetre a menedékjog és a kiadatás összefüggésének vizsgálata során leszögezendő, hogy a menedékjog sarokköve, a *non-refoulement* elve, abszolút tilalomként érvényesül a kiadatási jogban is. A fenti egyezmény 33. cikke szerint nem küldhető vissza („refouler”) a menekült vagy menedékkérő vissza azon országba, ahol élete vagy szabadsága faji, vallási okokból, nemzeti hovatartozása miatt, vagy abból az okból van veszélyeztetve, hogy bizonyos társadalmi csoporthoz tartozik, vagy bizonyos politikai véleményt vall. Ez az elv nem csak az eljárásjogilag is elismert menekülteket védi, hanem minden olyan személyt, aki a 33 § 1. bek szerint menekültnek minősül, de még nem ismerték el annak, tehát a menedékkérőket is.

Ez az elv alól kivételt jelent a 33. cikk 2. bekezdés mely szerint ez a kedvezmény nem illeti meg azt a menekültet, akiről alaposan feltehető, hogy veszélyezteti annak az országnak biztonságát, amelynek területén van, vagy aki mivel különösen súlyos bűncselekményért jogerősen elítélték, veszélyt jelent az illető ország lakosságára nézve.

Sajnos kiadatási ügyekben kifejezetten gyakran történik meg, hogy a menekültként történő elismerést, a fenti kivételek alapján tagadják, pusztán azon az alapon, hogy őt egy külföldi állam kiadni kéri. Álláspontom szerint ebben az esetben is érvényesülnie kellene az ártatlanság vélelmének, ami alapján csak akkor lehetnének felhívhatók ezek a kivételek, ha jogerősen elítélt személyről van szó (tehát ha nem büntetőeljárás, hanem büntetés végrehajtása miatt kéri a menekültstátuszért folyamodó kiadatását). Másrészt mindenképpen szükséges a szükségesség és az arányosság vizsgálata. Mind a 33 cikk, mind az 1. cikk F pontja súlyos bűncselekményt említ, tehát ebből következően egyenként mérlegelni kell, hogy milyen súlyú bűncselekményről van szó.

A genfi egyezmény szerint tehát a *non refoulement* elve alól kivételt jelent az az eset, ha a menekült, vagy menedékkérő súlyos veszélyt jelent az ország biztonságára vagy lakosságára. Azonban még ez a kivétel sem jelenti azt, hogy az illető visszaküldhető lenne bárki olyan országba, ahol kínzás vagy embertelen, megalázó bánásmód veszélye állna fenn. Ez ugyanis a nemzetközi ius cogens-be ütközik.

A menekültjog és a kiadatási jog érintkezésével kapcsolatban álláspontom szerint általában, de ezen túl a magyar jogban is pontosan tisztázandó, hogy mely emberi jogi aggályok hozhatók fel a nemzetközi védelem, azaz a menekültkénti, befogattkénti elismerés iránti eljárásban, és melyek a hagyományos kiadatási eljárásban. Tanácsos lenne elkerülni azt, hogy a kiadatási kérdésben határozatot hozó büntetőbíróság, vagy az igazságügy-miniszter és a menekült eljárásban eljáró idegenrendészeti hatóság, vagy az ennek a döntését felülvizsgáló közigazgatási bíróság egymásra mutogasson, és a kiadni kért személy tulajdonképpen négy szék között a földre essen.

Diplomáciai biztosítékadás

A *non refoulement* elve által megteremtett kiadatási tilalommal szemben gyakran élnek a kiadatást kérő államok azzal, hogy diplomáciai úton biztosítékot nyújtanak arra vonatkozóan, hogy a kiadni kért személy nem lesz kitéve üldöztetésnek, halálbüntetésnek, tényleges életfogytiglani szabadságvesztésnek, embertelen fogvatartási körülményeknek, illetve, hogy tisztességes eljárásban lesz része. Az is gyakori, hogy felajánlják, hogy a megkeresett ország

képviselői, diplomatái ellenőrizhetik, nyomon követhetik az érintettek helyzetét a kiadatást követően.

A magyar Nbjt. a 7 §-ban a biztosítékadásról általánosságban is rendelkezik, akképp, hogy a jogsegély iránti megkeresés teljesítését a miniszter, illetve a legfőbb ügyész megfelelő garanciákhoz kötheti, a garanciavállalás elutasítása esetén pedig megtagadja a teljesítést, ha feltételezhető, hogy a külföldön folyó eljárás, a várható büntetés vagy annak végrehajtása nincs összhangban az Alaptörvénynek, továbbá a nemzetközi jognak az emberi jogok védelmére vonatkozó rendelkezéseivel és alapelveivel.

Emellett az általános fordulat mellett a halálbüntetéssel kapcsolatban az Nbjt. 15 §-ban külön nevesítésre kerül, hogy ha a kiadatási kérelem alapjául szolgáló bűncselekmény miatt a megkereső állam törvényei halálbüntetés kiszabását teszik lehetővé, a miniszter a kiadatást csak abban az esetben engedélyezheti, ha a megkereső állam kellő biztosítékot nyújt arra, hogy amennyiben a kiadott személlyel szemben halálbüntetést szabnak ki, azt vele szemben nem hajtják végre.

Ezen kívül a távollétes eljárásokkal kapcsolatban is említésre kerül a biztosítékadás, ezúttal "garancia" néven. Itt a 12 § (1) bekezdés e.) pontban foglalt főszabály az, hogy nem teljesíthető a kiadatás, ha a megkereső állam azzal a céllal kéri egy személy kiadatását, hogy vele szemben a távollétében meghozott határozatban kiszabott szabadságvesztés büntetést hajtson végre, és a határozathozatalt megelőző eljárásban nem biztosították a védelemhez fűződő jogokat. Ez alól viszont kivételt jelent az, ha a megkereső állam megfelelő garanciát nyújt arra, hogy a kiadni kért személy kérelmére biztosítja részére az ügy újbóli tárgyalásához való jogot.

A biztosítékadás intézményével szemben az az általános kritika fogalmazható meg, hogy már rossz, ha elve felmerül a megkeresett állam hatóságaiban az, hogy a megkereső országban olyan veszélynek lenne kitéve, aminek elhárításához külön garancia kellene. Ezen túlmenően azon is érdemes elgondolkodni, hogy mit ér egy központi szerv, intézmény (legfőbb ügyészség, külügyminisztérium, igazságügy-miniszter, vagy köztársasági elnök) nyilatkozata, ha az adott országban jellemzően alsóbb szinteken tapasztalhatók a jogsértések.

Az az ellenérv is megfogalmazható, hogy tulajdonképpen a kiadatást engedélyező állam részére biztosított monitoring rendszernek sincs sok értelme. Kérdéses ugyanis, hogy ez hatékony védelmet jelent-e, hiszen mit lehet tenni utólag, ha a kiadatást engedélyező ország megállapítaná, hogy a biztosítékadásban foglalt kötelezettséget megszegte a kiadatást kérő állam? Ráadásul ezzel saját jogsértését állapítaná meg, hiszen ezzel beismerné a *non refoulement* elvének saját részéről történő megsértését. Összességében tehát a biztosítékadás intézménye az emberi jogi védelmi rendszer eróziójával jár.

Biztosíték vagy üres diplomáciai ígéretés?

A biztosítékok elégséges volta természetesen az EJEB gyakorlatában is mérlegre került. Az alapügy az 1996-os *Chahal v. Egyesült Királyság* ügy volt. Ebben vizsgálta az EJEB először,

hogy összhangban áll-e a kínzás tilalmával az államok azon gyakorlata, hogy kínzás veszélye esetén diplomáciai garanciát kérnek.

Ebben megállapította, hogy a kérelmező szikh aktivista Indiába való visszaküldésével az Egyesült Királyság megsérti az Egyezményt, annak ellenére, hogy India garanciát adott, hogy Chahal nem fog bántalmazásban részesülni. Indiában ugyanis széleskörűen elterjedt a rabok gyakran halált eredményező bántalmazása, ám nem kellőek az adott garanciák és nem elegendők a biztosítékok ott, ahol a kínzás elterjedt és makacsul fennálló probléma. Ez az elv később sok más ügyben is megfogalmazásra került.

Összegzés

A fentiekben áttekintettük a kiadatási jog egyes intézményeit, szót ejtettünk a kiadatási jog történetéről, pár hagyományáról és felvázoltuk a kiadatási jog és az emberi jogok néhány összefüggését. Illendő ezt követően áttekinteni, hogy merre tart a kiadatási jog, milyen tendenciák figyelhetők meg.

A legszembetűnőbb talán az, hogy a kiadatási jog formalizáltsága megszűnőben van. A kiadatás mindennapossá, megszokottá és egyre automatikusabbá válik. Ügyvédi szempontból azt mondhatjuk, hogy egyre szűkül a védekezési lehetőség a kiadatással szemben.

Régen felsorolásra kerültek azok a bűncselekmények, amik kiadatási bűncselekményeknek minősültek. Mára ez épp fordítottá válik, olyan értelemben, hogy azok a bűncselekmények vannak mintegy kivételként felsorolva, amik esetében nem teljesíthető a kiadatás.

Régen a kiadatási kérelmeket diplomáciai úton, tehát a külügyminisztériumokat bevonva kellett előterjeszteni, ma már az igazságügyi tárca közvetlenül, különféle formák nélkül kommunikálnak. Sőt, az európai elfogatóparancs esetében az már közvetlenül igazságügyi hatóságok (nálunk a bíróságok) vannak összekötésben, és az igazságügy-miniszternek nincs döntési jogköre. Más kérdés, hogy a kommunikáció továbbra is az igazságügyi minisztériumon keresztül zajlik, azonban a miniszternek ezen eljárásban semmilyen döntési jogköre nincsen, tulajdonképpen csak a postázást bonyolítja.

A kiadatási egyezmények száma egyre szaporodik, egyre több ország jut el a két-, vagy többoldalú kapcsolatok azon fokára, hogy jogsegély- vagy kiadatási egyezményt kötnek egymással.

A kettős büntetendőség elve erodálódik: az európai elfogatóparancs esetében listázásra, katalógizálásra kerültek azok a bűncselekmények, amik esetében nem kell vizsgálnia a megkeresett államnak, hogy a saját joga szerint bűncselekménynek minősül-e a terhelt cselekménye.

Egyre több állam dönt úgy, hogy a saját állampolgárai is kiadhatók, legutóbb épp Magyarország oldotta fel ezt a korlátot, bizonyos megkötésekkel.

A fenti tendenciák eredője egyrészt a bűnözés nemzetközivé válásával szembeni válasz kényszere, másrészt az államok közti kölcsönös bizalom erősödése.

Ezek a tendenciák magával kell, hogy hozzák azt, hogy a kiadatási jogban egyre hangsúlyosabbak legyenek az emberi jogi garanciák, és az államok bizonyos aggasztó körülmények gyanúja esetén felhagyjanak a hagyományos '*non inquiry*' hozzáállással.

Nekünk ügyvédeknek is feladatunk az, hogy változó világunkban a kiadatási jog terén is egyensúlyba kerüljenek az egyre nemzetközibbé váló bűnüldözési érdekek valamint az emberi jogok garanciái.